

POVEZANOST KARAKTERISTIKA SOCIJALNOG STATUSA RADNIKA I STAVOVA PREMA INVALIDIMA I MENTALNO RETARDIRANIM OSOBAMA*

Milko Mejovšek, Vojislav Kovačević,
Vladimir Stančić i Marija Novosel
Fakultet za defektologiju – Zagreb

UDK: 376.4

Prispjelo: 19. 10. 1980.

Originalan znanstveni rad

SAŽETAK

Povezanost skupa varijabli za procjenu stavova prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima i skupa varijabli za procjenu socijalnog statusa utvrđena je primjenom Hotellingove biortogonalne kanoničke korelacijske analize na uzorku 362 radnika zagrebačke regije. Rezultati istraživanja pokazuju da su faktori pasivnog socijalnog statusa radnika osnovni generatori formiranja stavova prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima. Ispitanici se mogu podijeliti u dvije grupe prema visini pasivnog socijalnog statusa. Ispitanici s višim pasivnim socijalnim statusom imaju pozitivnije stavove prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima. U obje grupe stavovi prema invalidima su povoljniji od stavova prema mentalno retardiranim. Također je utvrđena i znatna povezanost između pasivnog i općeg socijalnog statusa.

1. UVOD

Oštećenja u invalida i mentalno retardiranih osoba imaju između ostalog i socijalni aspekt. Nema sumnje da položaj i razvoj osoba sa somatopsihičkim oštećenjima** u društvu ovisi dobrim dijelom i o stavovima neposredne okoline. Ti stavovi mogu varirati od vrlo povoljnih do izrazito nepovoljnih. Posebno su značajni oni stavovi prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima koji se odnose na njihove sposobnosti za obavljanje proizvodnih zadataka u udruženom radu.

Relacije između socijalnog statusa i stavova prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima još su uvijek malo istraženo područje. Najviše informacija postoji o relacijama socijalnog statusa roditelja i njihovih stavova prema vlastitoj djeci sa somatopsihičkim oštećenjima. Iako se tu radi o specifičnom problemu, gdje je osnova odnos roditelj – dijete, ipak se i na temelju tih podataka mogu stvoriti neki opći zaključci. Na osnovi većeg broja istraživanja (među kojima dominiraju ona u kojima su ispitivani stavovi roditelja prema vlastitoj djeci sa so-

* Ovaj je rad dio projekta »Evaluacija načina formiranja javnog mnijenja o invalidima«. Projekt je financirao SIZ – VII za znanost, Sveučilište u Zagrebu i Savez društava defektologa SR Hrvatske.

** Pod terminom osoba sa somatopsihičkim oštećenjima podrazumijevaju se one osobe koje imaju znatnija oštećenja vida, sluha, motorike (tjelesni invalidi), a i one koje spadaju u skupinu mentalno retardiranih.

Pod terminom invalidi (u ovom radu) smatraju se sve osobe sa somatopsihičkim oštećenjima, osim mentalno retardiranih.

matopsihičkim oštećenjima) provedenih u našoj zemlji i inozemstvu (npr. Hart, 1955; Kohn, 1959; Farber i Ryckman, 1959; Barber, 1963; Ray, 1965; Greene i Cushua, 1965; Keatz, 1965; Levandovski, 1975; Balentović, 1977; Mavrin-Cavor, 1977; Mustać, 1977; Kovačević, Stančić, Novosel i Vrbanić, 1978; Stančić, Tonković, Zovko, 1979) nameće se, uz izvjesna odstupanja, zaključak da socijalni status i stavovi prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima nisu nezavisni. Od faktora socijalnog statusa, obrazovanje, položaj na radnom mjestu, obrazovanje roditelja (pretežno oca) i materijalne prilike, osnovni su generatori razlika u stavovima prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima. Prevladava mišljenje da pozitivnije stavove prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima imaju oni koji zauzimaju viši položaj u navedenim faktorima, a koji u stvari čine suštinu općeg socijalnog statusa. Stavovi radnika prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima od izuzetnog su značenja za uspješnu integraciju tih osoba u redovnu radnu aktivnost. Utvrđivanje povezanosti karakteristika socijalnog statusa i stavova prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima nužan je preduvjet za»širu društvenu akciju u cilju poboljšanja i transformacije postojećih stavova.

2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Stavovi zajednički većem broju ljudi formiraju se u prvom redu u toku procesa socijalizacije. U tom procesu znatan utjecaj imaju razni generatori socijalne diferencijacije (socijalnog statusa). Prema dosadašnjim spoznajama stavovi pre-

ma osobama sa somatopsihičkim oštećenjima, koji također pripadaju grupi stavova zajedničkih većem broju ljudi, vjerojatno nisu nezavisni od utjecaja tih generatora.

Ciljevi ovog istraživanja bili su slijedeći:

a) da se utvrdi povezanost između skupa varijabli za procjenu socijalnog statusa i skupa varijabli za procjenu stavova prema invalidima i mentalno retardiranim osobama u manifestnom prostoru

b) da se utvrdi parcijalan doprinos pojedinih varijabli i pojedinih grupa varijabli povezanosti oba skupa i tako provjere hipoteze koje se mogu formulirati na osnovi nekih dosadašnjih istraživanja (Farber i Ryckman, 1959; Barber, 1963; Greene i Cushua, 1965; prema Mavrin-Cavor, 1977; Balentović, 1977; Mustać, 1977; Kovačević, Novosel, Stančić i Vrbanić, 1978). Povezanost socijalnog statusa i stavova prema invalidima i mentalno retardiranim moguće je operacionalizirati na razini modela Saksida i suradnika (1972)* pomoću tri hipoteze:

1. radnici koji su postigli viši status u socijalizacijskom subsistemu imaju pozitivnije stavove prema invalidima i mentalno retardiranim;
2. radnici koji zauzimaju viši položaj u institucionalnom subsistemu imaju pozitivnije stavove prema invalidima i mentalno retardiranim;
3. radnici s višim statusom u sankcijskom subsistemu imaju pozitivnije stavove prema invalidima i mentalno retardiranim.

* Model je detaljno opisan u radu Petrović i Hošek (1974).

3. METODE RADA

3.1. Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika formiran je metodom sistematskog slučajnog izbora u okviru četiri velike organizacije udruženog rada na području grada Zagreba: J. Kraš, Chromos - Katran - Kutrilin, RIZ i TOZ. U svakoj organizaciji udruženog rada vodilo se računa o tome da budu proporcionalno zastupljeni slijedeći stratumi: neposredna proizvodnja, administracija i rukovodeća radna mjesta. Ukupan uzorak sastojao se od 362 ispitanika oba spola.

3.2. Uzorak varijabli

Stavovi ispitanika prema invalidima ispitani su pomoću slijedećih varijabli:

SIN-1 Najbolje bi bilo da sva invalidna djeca polaze specijalne škole

1 T 2 N*

SIN-2 Invalidne osobe su isto tako pametne kao i neinvalidne osobe

2 T 1 N

SIN-3 Treba paziti što će se reći u društvu invalidne osobe

1 T 2 N

SIN-4 Invalidi češće izostaju s radnog mjesta od ostalih

1 T 2 N

SIN-5 Bilo bi najbolje da svi invalidi žive i rade u posebnim zajednicama, odnosno odvojeno od neinvalidnih osoba

1 T 2 N

SIN-6 Roditelji invalidnog djeteta trebaju biti manje strogi s tim djetetom nego roditelji djeteta koje nije invalid

1 T 2 N

SIN-7 Invalidi bi se najbolje mogli osposobiti za rad i život u posebnim ustanovama

1 T 2 N

SIN-8 Bolje je da društvo preuzme brigu za invalide umjesto porodice

1 T 2 N

SIN-9 Invalidi na radnom mjestu proizvode više škarta nego drugi radnici

1 T 2 N

SIN-10 Invalidi mogu voditi normalan društveni život

1 T 2 N

SIN-11 Invalidi mogu u poduzeću raditi u jednakim uvjetima kao i druge osobe

2 T 1 N

SIN-12 Invalidne osobe su u radnoj organizaciji više izolirane (osamljene) od drugih radnika

1 T 2 N

SIN-13 Invalidi su jednako vrijedni kao i druge osobe

2 T 1 N

SIN-14 Invalidne osobe su isto tako sretne kao i neinvalidne osobe

2 T 1 N

SIN-15 Invalidi mogu sudjelovati u samoupravnim organima organizacije udruženog rada

2 T 1 N

* T = točno, N = netočno; vrijednost 1 znači intencionalno usmjerenje prema segregaciji odnosno prema posebnom odnosu, a vrijednost 2 usmjerenje prema socijalno prihvatljivim atributima stava.

- SIN-16 Invalidi mogu postići istu normu u radu kao neinvalidi
2 T 1 N
- SIN-17 Međuljudski odnosi s invalidnim osobama mogu se jednako dobro uspostaviti kao i s neinvalidnim osobama
2 T 1 N
- SIN-18 Bilo bi najbolje da invalidi imaju u radnim organizacijama posebne odjele
1 T 2 N
- SIN-19 Invalidne osobe najveći dio vremena provode s invalidnim osobama
1 T 2 N
- Stavovi prema mentalno retardiranim osobama ispitani su pomoću sljedećih varijabli:
- SMR-1 Treba paziti što će se reći u društvu mentalno (umno) zaostale osobe
1 T 2 N
- SMR-2 Najbolje je da mentalno (umno) zaostala djeca plaze specijalne škole
1 T 2 N
- SMR-3 Bolje je da društvo preuzme brigu za mentalno zaostale osobe umjesto porodice
1 T 2 N
- SMR-4 Mentalno zaostale osobe najbolje bi se mogle osposbiti za rad i život u posebnim ustanovama
1 T 2 N
- SMR-5 Mentalno zaostale osobe isto su tako sretni kao i ostale osobe
2 T 1 N
- SMR-6 Mentalno zaostale osobe jednako su vrijedne kao i sve druge osobe
2 T 1 N
- SMR-7 Bilo bi najbolje da mentalno zaostali, ako rade, imaju u radnim organizacijama posebne odjele
1 T 2 N
- SMR-8 Mentalno zaostale osobe, ukoliko rade, mogu raditi u jednakim uvjetima kao i druge osobe
2 T 1 N
- SMR-9 Mentalno zaostale osobe mogu voditi normalan život kao i ostale osobe
2 T 1 N
- SMR-10 Mentalno zaostali mogu postići u radu istu normu kao i ostali
2 T 1 N
- SMR-11 Bilo bi najbolje da sve mentalno zaostale osobe žive i rade u posebnim zajednicama, odnosno odvojeno od ostalih osoba
1 T 2 N
- SMR-12 Mentalno zaostali najveći dio vremena provode s mentalno zaostalima
1 T 2 N
- SMR-13 Roditelji mentalno zaostalog djeteta trebaju biti manje strogi s tim djetetom nego roditelji djeteta koje nije mentalno zaostalo
1 T 2 N
- SMR-14 Mentalno zaostale osobe proizvode na radnom mjestu više škarta nego drugi radnici
1 T 2 N

SMR - 15 Međuljudski odnosi s mentalno zaostalima mogu se jednako dobro uspostaviti kao i s drugim osobama

2 T 1 N

SMR - 16 Mentalno zaostale osobe mogu sudjelovati u samoupravnim organima organizacije udruženog rada

2 T 1 N

SMR - 17 Mentalno zaostali češće izostaju s radnog mjesta od ostalih

1 T 2 N

SMR - 18 Mentalno zaostale osobe su u radnoj organizaciji više izolirane (osamljene) od drugih radnika

1 T 2 N

Karakteristike socijalnog statusa ispitanika utvrđene su pomoću skraćene verzije anketnog lista DS - 2 (Saksida, Petrović, Momirović i Banjac, 1972). Primijene su slijedeće varijable:*

SES - 1 Starost ispitanika

SES - 2 S kim ispitanik živi

SES - 3 Koliko ispitanik ima djece

SES - 4 Red rođenja ispitanika u odnosu na braću i sestre

SES - 5 Jesu li roditelji bili živi do ispitanikove 15-te godine života

SES - 6 Rezidencijalne karakteristike oca (majke) do navršene 15-te godine života

SES - 7 S kim je ispitanik pretežno živio do navršene 15-te godine života

SES - 8 Rezidencijalne karakteristike ispitanika do navršene 15-te godine života

SES - 9 Razina obrazovanja oca (majke)

SES - 10 Razina obrazovanja ispitanika

SES - 11 Kvalifikacija oca (majke)

SES - 12 Je li otac (majka) individualni proizvođač

SES - 13 Kvalifikacija ispitanika priznata na radnom mjestu

SES - 14 Položaj ispitanika na radnom mjestu

SES - 15 Ima li ispitanik kakvu funkciju u organima samoupravljanja

SES - 16 Ima li ispitanik ili je imao kakvu funkciju u organima samoupravljanja društvenopolitičkih zajednica

SES - 17 Sudjelovanje ispitanika u radu sindikalnih organizacija

SES - 18 Članstvo u SKJ

SES - 19 Članstvo u Savezu socijalističke omladine

SES - 20 Članstvo u stručnom i profesionalnom udruženju

SES - 21 Članstvo u kulturno-umjetničkom društvu

SES - 22 Članstvo u društvu narodne tehnike i sl.

SES - 23 Članstvo u humanitarnim organizacijama

SES - 24 Članstvo u sportskim društvima

SES - 25 Materijalna primanja ispitanikova domaćinstva

* Naznačen je predmet mjerenja varijabli. Kategorije unutar varijabli ordinalizirane su od najmanje do najviše socijalno poželjne. U varijabli SES - 1 kategorije su intervali kronološke dobi, a redoslijed kategorije učinjen je tako da najmlađi radnici ulaze u prvu kategoriju (ukupno postoji 10 kategorija). Varijable SES - a razlikuju se po broju kategorija.

SES - 26 Broj članova ispitanikova domaćinstva.

Uz varijable za procjenu socijalnog statusa primijenjene su i tri varijable za procjenu stupnja zadovoljstva ispitanika profesionalnim, privatnim i društvenim životom:

Z - 1 Zadovoljstvo ispitanika profesionalnim životom

Z - 2 Zadovoljstvo ispitanika privatnim životom

Z - 3 Zadovoljstvo ispitanika društvenim životom.

Informacije o stavovima i socijalnim karakteristikama ispitanika prikupljene su tehnikom usmjerenog intervjua u kućama ispitanika.

3.3. Metode obrade podataka

Dobiveni podaci obrađeni su u Sveučilišnom računskom centru u Zagrebu, na elektroničkom računalu serije UNIVAC 1110. Primijenjen je program za utvrđivanje kanoničkih relacija Cooleya i Lohnesa (1971) u adaptaciji Zlobeca (1975). Postupak određivanja kanoničkih korelacija primijenjen u ovom radu prvi je objavio H. Hotelling 1935. g., a poznat je pod nazivom biortogonalna kanonička korelacijska analiza. Kanonička korelacija definirana je kao maksimalna povezanost između para linearnih funkcija dva skupa varijabli. Ukupan broj parova li-

nearnih funkcija varijabli jednak je broju varijabli u manjem skupu. Parovi linearnih funkcija varijabli poredani su prema značenju (količini varijance koju objašnjavaju). Biortogonalnost proizlazi na osnovi toga što je svaka kanonička varijabla (linearna funkcija) u jednom skupu ortogonalna na sve ostale kanoničke varijable u vlastitom skupu i na sve ostale kanoničke varijable u susjednom skupu, izuzevši onu s kojom je u paru, tj. korelaciji. Značajnost kanoničkih korelacija (korelacija kanoničkih varijabli u paru) testirana je Bartlettovim postupkom.*

4. Rezultati i diskusija

Rezultati kanoničke korelacijske analize pokazuju da postoji značajna povezanost stavova prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima i socijalnog statusa radnika. Bartlettovim testom utvrđena je značajna povezanost kanoničkih varijabli prvog i drugog para.**

Korelacija kanoničkih varijabli prvog para iznosi 0.69, što se u kanoničkoj analizi može smatrati povezanošću srednje visine.

U prostoru stavova prvu kanoničku varijablu određuju općenito uzevši pozitivan stav prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima, pozitivan stav prema egalizaciji tih osoba u proizvodnoj aktivnosti i pozitivan stav prema njihovoj integraciji u redovni život.

* Broj značajnih kanoničkih korelacija u pravilu je znatno manji od ukupnog broja kanoničkih korelacija.

** Kanonička povezanost skupova varijabli testirana je na nivou značajnosti $P = 0.05$. Tablica korelacija kanoničkih varijabli i razina njihovih značajnosti nije štampana zbog njezine veličine, jer postoji 29 parova kanoničkih varijabli od kojih su samo u dva para kanoničke varijable u značajnoj vezi.

Ako se analiziraju korelacije pojedinih originalnih varijabli i prve kanoničke varijable, može se zapaziti da poseban značaj u njezinu definiranju imaju: stav da roditelji trebaju biti podjednako strogi prema invalidnom djetetu i djetetu koje nije invalid, negativan stav prema segregaciji invalidnih osoba na radnom mjestu i općenito u društvu kao i pozitivan stav prema njihovom radu i sposobnostima. Stavovi prema mentalno retardiranim osobama u manjoj mjeri sudjeluju u definiranju prve kanoničke varijable u prostoru stavova, iako se može uočiti isti smjer stavova kao i stavova prema invalidima. Slabiji utjecaj stavova prema mentalno retardiranim osobama u određivanju strukture kanoničke varijable znak je da postoji i manja povezanost podskupa tih stavova i prve kanoničke varijable u prostoru socijalnog statusa.

Prvu kanoničku varijablu u prostoru socijalnog statusa definira u prvom redu visina obrazovanja i kvalifikacija ispitanika priznata na radnom mjestu. Zatim slijedi grupa varijabli koje opisuju pasivni socijalni status ispitanika. Te varijable čine suštinu izolirane latentne dimenzije. Manji značaj imaju varijable: starost ispitanika*, rezidencijalne karakteristike oca (majke) do navršene 15-te godine života, položaj ispitanika na radnom mjestu, funkcija u organima radničkog samoupravljanja i materijalna primanja ispitanikova domaćinstva. Također pozitivne veze s izoliranim latentnom dimenzijom, ali relativno male visine, imaju one varijable koje mjere aktivnost ispitanika

u društveno-političkim organizacijama, stručnim i profesionalnim udruženjima, sportskim i kulturno-umjetničkim društvima.

U pokušaju da se objasni povezanost višeg socijalnog statusa (u prvom redu više razine obrazovanja) s pozitivnijim stavovima prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima, mogu se predložiti barem tri hipoteze, premda one, po mišljenju autora, imaju snagu činjeničnih objašnjenja:

a) radnici višeg socijalnog statusa bolje su informirani o osobama sa somatopsihičkim oštećenjima i njihovim sposobnostima;

b) oni mogu efikasnije uskladiti vlastite stavove s društveno prihvaćenim stavovima (vrijednosnim sistemom);

c) oni su vjerojatno zato i tolerantniji, tj. manje skloni predrasudama i diskriminatornim stavovima prema specifičnim grupama ljudi.

Izvjestan oprez u zaključivanju ipak je potreban jer, koliko je autorima poznato, ne postoje komparabilna istraživanja takve vrste u latentnom prostoru niti kod nas niti u svijetu. Problemi te vrste malo su istraživani, a limitirajući faktor je inkompatibilnost socioekonomskih uvjeta u različitim zemljama, što onemogućava usporedbu.

* Negativna korelacija.

Tablica 1

KORELACIJE KANONIČKIH I ORIGINALNIH VARIJABLI U PROSTORU STAVOVA

	1	2		1	2
SIN-1	.21	-.05	SMR-1	.15	-.06
SIN-2	.40	-.17	SMR-2	-.04	-.17
SIN-3	.30	.17	SMR-3	.23	-.17
SIN-4	.54	-.11	SMR-4	.08	.02
SIN-5	.63	-.06	SMR-5	.07	.23
SIN-6	.73	.03	SMR-6	.11	.21
SIN-7	.15	-.09	SMR-7	.33	-.31
SIN-8	.37	.07	SMR-8	.28	.01
SIN-9	.39	.11	SMR-9	.06	-.04
SIN-10	.31	.09	SMR-10	.26	-.15
SIN-11	.36	.05	SMR-11	.31	-.29
SIN-12	.30	-.18	SMR-12	.21	-.37
SIN-13	.41	.10	SMR-13	.30	-.10
SIN-14	.05	.13	SMR-14	.12	-.27
SIN-15	.13	-.02	SMR-15	.17	.15
SIN-16	.55	.04	SMR-16	-.03	-.05
SIN-17	.23	-.16	SMR-17	.33	.22
SIN-18	.55	-.09	SMR-18	.06	-.13
SIN-19	.24	-.51			

Tablica 2

KORELACIJE KANONIČKIH I ORIGINALNIH VARIJABLI U SOCIJALNOM PROSTORU

	1	2		1	2
SES-1	-.35	-.41	SES-21	.22	.22
SES-2	-.14	-.09	SES-22	.07	-.09
SES-3	-.12	.22	SES-23	.07	.09
SES-4	-.12	.15	SES-24	.28	-.04
SES-5	-.03	-.27	SES-25	.31	-.50
SES-6	.33	-.06	SES-26	.05	.35
SES-7	-.05	-.30	Z-1	-.01	-.19
SES-8	.48	.11	Z-2	.17	-.11
SES-9	.49	-.07	Z-3	-.15	.09
SES-10	.80	-.07			
SES-11	.49	.06			
SES-12	.46	-.21			
SES-13	.70	-.18			
SES-14	.32	-.33			
SES-15	.34	-.10			
SES-16	.10	-.01			
SES-17	.20	-.22			
SES-18	.22	-.04			
SES-19	.15	.14			
SES-20	.26	-.18			

Radnici višeg socijalnog statusa u kojem dominira viša razina obrazovanja, viša kvalifikacija priznata na radnom mjestu i viši pasivni socijalni status, što su prema dosadašnjim istraživanjima faktori međusobno vrlo povezani (npr. Petrović i Hošek, 1974; Momirović i Hošek, 1976; Džamonja, 1976), imaju pozitivnije stavove prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima. Čak i ne istražuju uzroke te pojave, radi se o vrlo korisnoj informaciji koja ukazuje na koji bi dio populacije trebalo prvenstveno usmjeriti društvenu akciju s ciljem for-

miranja pozitivnijih stavova prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima.

Ekonomski status, iako se često smatra važnim činiocem u formiranju stavova, osobito u onim psihološkim teorijama koje frustracije izazvane ekonomskom deprivacijom navode kao osnovni generator negativnih stavova prema specifičnim grupama, prema rezultatima ovog istraživanja ima tek sekundarno značenje. Vjerojatno je to posljedica toga što ekonomski status u našim uvjetima nije tako visoko povezan s obrazovnim statusom,

kao u zemljama s kapitalističkim društvenim uređenjem, odakle i potječu te teorije.

Struktura prve kanoničke varijable u prostoru stavova jasno ukazuje na nesrazmjerno sudjelovanje varijabli za procjenu stavova u njezinu definiranju. Varijable za procjenu stavova prema invalidima znatno više određuju izoliranu latentnu dimenziju od varijabli za procjenu stavova prema mentalno retardiranim osobama. U objašnjavanju te pojave moglo bi se pretpostaviti da su stavovi prema mentalno retardiranim osobama u znatnoj mjeri neodređeni.* Ako je to točno, onda je smanjena povezanost stavova prema mentalno retardiranim i socijalnog statusa jednim dijelom posljedica znatnije inkonzistentnosti tih stavova. Također je logična pretpostavka da je smanjena povezanost stavova prema mentalno retardiranim i socijalnog statusa rezultat manje povoljnih stavova prema mentalno retardiranim u radnika višeg socijalnog statusa u odnosu na stavove prema invalidima (tj. manja proporcija radnika višeg socijalnog statusa ima pozitivne stavove prema mentalno retardiranim nego prema invalidima).

Drugi par kanoničkih varijabli povezan je značajnom, ali skromnom vezom. Korelacija iznosi 0.56, što se može smatrati niskom povezanošću s kanoničkog aspekta. U prostoru stavova, drugu kanoničku varijablu definira pozitivan stav prema segregaciji osoba sa somatopsihičkim oštećenjima i negativan stav prema egalizaciji tih osoba u proizvodnim uvje-

tima. Navedeni stavovi više su ispoljeni prema mentalno retardiranim osobama. U prostoru socijalnog statusa, druga kanonička varijabla promatrana taksonomski opisuje mlade osobe slabijeg ekonomskog statusa koje potječu iz nepotpunih porodica.

Te osobe imaju nizak status u institucionalnom subsistemu (djelomično posljedica kronološke dobi), žive u domaćinstvima s većim brojem članova i roditelji su više djece. U najranijoj mladosti ostale su te osobe bez jednog ili bez oba roditelja, a znatan su dio djece individualnih proizvođača. U društvenom životu te su osobe uglavnom aktivne samo u kulturno-umjetničkim društvima. Na osnovi navedenog može se zaključiti da se radi o osobama niskog pasivnog socijalnog statusa (nepovoljna primarna sredina).

Rezimirajući, može se reći da strukture kanoničkih dimenzija u drugom paru ukazuju na pasivni socijalni status kao osnovni generator stavova prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima. Negativni stavovi prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima u prvom su redu posljedica nepovoljnog pasivnog socijalnog statusa. Postoje manje povoljni stavovi prema mentalno retardiranim nego prema invalidnim osobama.

Ako se izolirane kanoničke dimenzije u socijalnom prostoru analiziraju na taksonomski način, može se zapaziti da one formiraju dvije oštro odvojene grupe radnika. Prva kanonička dimenzija definira grupu radnika višeg socijalnog statu-

* Prema još neobjavljenim rezultatima iz projekta »Evaluacija načina formiranja javnog mnijenja o invalidima« može se zaključiti da su stavovi prema mentalno retardiranim vrlo inkonzistentni.

sa, a druga grupu radnika nižeg socijalnog statusa. Dobiveni rezultati, u skladu s većim brojem istraživanja (npr. Dizdarević, 1971; Toličić, 1974; Petrović i Hošek, 1974; Džamonja, 1976; Momirović i Hošek, 1976; Toličić, 1976), ukazuju na značenje pasivnog socijalnog statusa u formiranju socijalnih razlika. U prostoru stavova iste grupe radnika također su oštro odvojene. Prva grupa radnika (viši opći socijalni status i viši pasivni socijalni status) ima povoljnije stavove prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima u usporedbi s drugom grupom radnika. U obje grupe radnika stavovi prema mentalno retardiranima (uz vjerojatnost njihove veće inkonzistentnosti) manje su povoljni nego stavovi prema invalidima.

Dobiveni rezultati pokazuju da su stavovi prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima u uskoj vezi s pasivnim socijalnim statusom radnika. Poboljšanje pasivnog socijalnog statusa radnika (stvaranje povoljnih uvjeta za razvoj u primarnoj sredini i što ranije uključivanje u odgojno-obrazovni proces institucionaliziranog oblika) doprinijet će, uz ostalo, i formiranju pozitivnijih stavova prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima.

Tri varijable za procjenu zadovoljstva profesionalnim, privatnim i društvenim životom, koje su bile pridružene sistemu varijabli socijalnog statusa, očigledno ne pripadaju tom sustavu varijabli. To pokazuju niske korelacije varijabli za procjenu zadovoljstva s kanoničkim varijablama koje su definirane i u prostoru usmje-

rene pod utjecajem varijabli socijalnog statusa. Na temelju dobivenih rezultata može se ipak zaključiti da radnici višeg socijalnog statusa u nešto većoj mjeri ispoljavaju zadovoljstvo privatnim životom i nezadovoljstvo društvenim životom. Radnici nižeg socijalnog statusa pokazuju suprotnu tendenciju. Te osobe u nešto većoj mjeri izražavaju i nezadovoljstvo profesionalnim životom. Iako razlike u zadovoljstvu profesionalnim, privatnim i društvenim životom, utvrđene na temelju koeficijentata korelacije, nisu znatnije, moglo bi se ipak pretpostaviti da one nisu nezavisne od visine socijalnog statusa (logična je hipoteza da osobe koje zauzimaju viši status u institucionalnom i sankcijskom subsistemu doživljavaju veći stupanj zadovoljstva u profesionalnom i privatnom životu). Na osnovi samo tri varijable za procjenu zadovoljstva vlastitim životom ne bi bilo opravdano donositi zaključke o povezanosti doživljaja zadovoljstva vlastitim životom i stavova prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima. Rezultati istraživanja dozvoljavaju da se prihvate sve tri hipoteze. Radnici koji su postigli viši status u socijalizacijskom, institucionalnom i sankcijskom subsistemu (tj. osobe višeg socijalnog statusa) imaju pozitivnije stavove prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima. I ovo istraživanje pokazuje da postoji visoka povezanost između položaja koje pojedinci zauzimaju u socijalizacijskom, institucionalnom i sankcijskom subsistemu. Osim toga, potvrđeni su i rezultati brojnih istraživanja o značenju pasivnog socijalnog statusa u formiranju socijalnih razlika.

LITERATURA:

1. Balentović, D.: Stavovi roditelja prema vlastitom cerebralno paraliziranom djetetu obuhvaćenom procesom rehabilitacije. Magistarski rad, Medicinski fakultet. Zagreb, 1977.
2. Cooley, W. W., and P. R. Lohnes: Multivariate data analysis. John Wiley. New York, 1971.
3. Dizdarević, I.: Uticaj ekonomskog standarda i obrazovnog nivoa porodice na uspjeh djeteta u školi. IV Kongres psihologa Jugoslavije, Bled, 1971.
4. Džamonja, Z.: Djelovanje nekih egzogenih činilaca na nivo, strukturu i organizaciju faktora koji sudjeluju u procesu prijema, dekodiranja i transformacije informacija. Doktorska disertacija, Fakultet za fizičku kulturu. Zagreb, 1976.
5. Kovačević, V., M. Novosel, V. Stančić i V. Vrbanić: Utjecaj socijalnog statusa i informiranosti na stavove radnika prema osobama sa somatopsihičkim oštećenjima. Istraživanja na području defektologije I, Fakultet za defektologiju Zagreb, 1978, str. 341-349.
6. Levandovski, D.: Stavovi roditelja prema mentalno retardiranom djetetu - polazniku specijalne osnovne škole u odnosu na neke socijalno-psihološke karakteristike porodice. Magistarski rad, Medicinski fakultet. Zagreb, 1975.
7. Mavrin-Cavor, Lj.: Procjena strukture stavova roditelja prema djeci koja polaze specijalnu osnovnu školu za mentalno retardirane. Magistarski rad, Medicinski fakultet. Zagreb, 1977.
8. Momirović, K., A. Hošek i suradnici: Latentna struktura dimenzija socijalne stratifikacije. Centar za izbor ljudstva za potrebe JNA (za internu upotrebu). Beograd, 1976.
9. Mustać, V.: Struktura stavova roditelja prema djeci s oštećenim sluhom koja su pod utjecajem rehabilitacijskog postupka u zavodima za rehabilitaciju slušno oštećene djece i omladine. Magistarski rad, Centar za postdiplomski studij, Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb, 1977.
10. Petrović, K., i A. Hošek: Određivanje položaja sportske aktivnosti u strukturi manifestnih i latentnih dimenzija socijalne stratifikacije. Institut za kineziologiju Visoke škole za telesno kulturno. Ljubljana, 1974.
11. Rejk, B. i K. Edkok: Vrednosti, stavovi i promena ponašanja. Nolit. Beograd, 1978.
12. Saksida, S., A. Caserman i K. Petrović: Social stratification and mobility in Yugoslav society. Some yugoslav papers presented to the 8th world congress of I.S.A., University of Ljubljana. Ljubljana, 1974.
13. Stančić, V., F. Tonković i G. Zovko: Profesionalna integracija slijepih. Defektološka biblioteka, br. 1, Fakultet za defektologiju, Zagreb, 1979.
14. Teodorović, B.: Komparativno ispitivanje socioekonomskog statusa porodica učenika specijalnih škola i polaznika dnevnog centra za umjereno i teže mentalno

- retardiranu djecu. Istraživanja na području defektologije I, Fakultet za defektologiju, Zagreb, 1978, str. 319-326.
15. Toličić, I.: Interakcija med socijalno ekonomskim statusom otrokovne družine in uspehom v šoli. Stručni skup psihologa »Dani Ramira Bujasa«. Zagreb, 1974.
 16. Toličić, I.: Razlike u školskom uspjehu i nekim osobinama ličnosti kod jednako inteligentne djece iz porodica različitog socijalnoekonomskog statusa. Stručni skup psihologa »Dani Ramira Bujasa«. Zagreb, 1976.

Summary

Hotelling's biorthogonal canonical corelation analysis was applied in order to determine the relationship between the set of variables for assessment of attitudes towards the handicapped and the set of variables for assessment of social status of 362 workers in the Zagreb area. The results obtained showed that the factors of the passive social status of workers are the basic generators of attitudes towards the handicapped. In regard to their passive social status the subjects could be divided into two groups. The workers of higher passive social status have more favourable attitudes towards the handicapped. In both groups of workers the attitudes towards persons with sensory and motor handicaps are more favourable than the attitudes towards the mentally retarded. There is also the significant relationship between the passive and the general social status.